

היאטרון
באר-שבע

הבימה
התיאטרון הלאומי של ישראל

חנה שינהוף

אישה סומה, נמאה ופרוצה!

תכנית
ההצגה

מניין נשים

דרמה ישראלית מקורית

מחזה מאת הסופרת נעמי רגן מחברת רבי המכר

"בת יפתח" ו"אל אישך תשוקתך"

תרגום ודרמטורגיה: נויה לנצט · דרמטורגיה: מרים יחיל וקס

בימוי: לילך סגל

מאיה מעוז

ליא קניג

שיפי אלוני, עמית פרטוק

מניין נשים

מאת נעמי רגן

תרגום ודרמטורגיה: נווה לנצט

דרמטורגיה: מרים יחיל וקס

בימוי: לילך סגל

מעצבת תפאורה: סבטלנה ברגר

מעצבת תלבושות: שירה וייז

מעצב תאורה: זיו וולושין

מוסיקה: דורי פרנס

מעצב תנועה: עמית זמיר

משתתפים:

פומה	ליא קניג/רבקה גור
חנה קשמן	מאיה מעוז
מאמא גולדי	טטיאנה קנליס-אולייר
עדינה	רינת מטטוב
גיטה לאה	אביב כרמי
טובה	שירן הוברמן/שיפי אלוני
שיינה רות	אביב ונטורה
בלומה	ויקי כהן/רון מגידש
זהבה	אדווה עדני
אטה	עמית פרטוק

עוזר במאי: גיל סרי

מנהלי הצגה:

תיאטרון באר שבע - שלמה לסרי, איציק כריספין

תיאטרון הבימה - יעלי פורת

הצגה ראשונה:

תיאטרון באר שבע - 8.9.2022

תיאטרון הבימה - 29.9.22, אולם רובינא

משך ההצגה: שעה ושלושים דקות, ללא הפסקה

עריכת תכניה: רמי סמו

צילום סטילס: מעיין קאופמן, אלי כץ

עיצוב: דפנה זילברשטיין

המחזה

סיפורה של חנה קשמון, רבנית חרדית מכובדת ממאה שערים, אם לשניים עשר ילדים שעזבה את ביתה. חנה מוצאת עצמה מנותקת בעל כורחה מילדיה, לכודה בידי כוחות חברתיים שאינה יכולה להתנגד אליהם. השמועה אומרת שהיא מופקרת וסוטה, שברחה כדי לחיות חיי אישות עם אישה אחרת. בעלה מתגרש ממנה ונמנע ממנה כל מגע עם ילדיה. באמצעות סיפורה של הגיבורה, חושפת הסופרת נעמי רגן את החיים בקהילה החרדית ואת הזילות שבה היא נוהגת, לדעתה, בנשים ובכבודן. כמו כן, חושפת רגן את המסתתר מאחורי האידיליה המשפחתית כביכול, בעולם של צדקנות דתית, טיוח וסירוב להכיר בעוולות כלפי האישה.

שירן הוברמן, עמית פרטוק, רינת מטטוב, טטיאנה קנליס-אולייר, אביב ונטורה, מאיה מעוז

רבקה גור

ליא קניג, מאיה מעוז

נעמי רגן על המחזה "מניין נשים"

בשנת 1999 הוזמנתי לכנס בנושא התעללות במשפחה, מטעם האיחוד האירופי, שהתקיים בשטרסבורג. במהלכו הסתבר לי שלכל חברה פטריארכאלית יש את אותו המבנה. פגשתי שם נשים מאפגניסטן, נציגות ה-Muslim Women's Association (ארגון אקטיביסטי למען נשים מוסלמיות) ונשים נוצריות. זו הייתה חוויה מדהימה משום שלכל אחת מאיתנו היו את אותן הבעיות, כתוצאה מהיותנו כבולות לדת פטריארכאלית. כששוחחנו על כך, הפכנו לאחיות.

הכלל הראשון בכל חברה פטריארכלית הוא שהנשים נוצרו כדי לשרת את הגברים. זה תפקידן בחיים. אלוהים מסר את תורתו בידי גברים והם אלה המעבירים אותה לנשים. הכלל השני הוא שנשים מעבירות את הכל דרך הפילטר הגברי. הכלל השלישי בא לידי ביטוי באמצעות המחזה: בכל משפחה בחברה פטריארכלית, נשים צריכות לחפות ולכסות. לא משנה איזה דברים נוראים קורים, האישה חייבת לקחת על עצמה את האחריות והגבר נותר טהור וצח כשלבג, בשעה שרעייתו סופגת את כל הכתמים. צריך לדאוג, בכל מחיר, שהמבנה המשפחתי יישאר שלם תחת ההגמוניה של הגבר ומי שמשלמת על כך זו האישה.

המחזה מבוסס על מקרה אמיתי. חנה קשמן "האמיתית", כמו במחזה, הייתה רעייתו של רב חשוב ומנהיגה שנשים התייעצו עימה. כאשר הרב היה נחשף למקרים של התעללות במשפחה, הוא היה מפנה אליה. נתקלתי בה, כאשר הופיעה בטלוויזיה וסיפרה על בעלה המתעלל, על ההתקפות של משמרת הצניעות, על כך שכפו עליה ניתוק מן הילדים שלה. אחר כך הופיע בעיתון "הארץ" מאמר שסיפר את סיפורה. במכתב למערכת שיבחתי אותה ואת אומץ ליבה, ולהפתעתי היא התקשרה אליי וביקשה שאכתוב את הסיפור שלה.

זאת הייתה תחילתה של ידידות יוצאת דופן, אחת הרבניות המכובדות בעולם החרדי אשר, שלא באשמתה, הפכה למנודה, נותקה בחוזק יד מילדיה, ונדחתה על ידי משפחתה והקהילה. עדכנתי אותה שכבר כתבתי ספר על הנושא הזה, אבל קיבלתי הצעה מהתיאטרון הלאומי לכתוב מחזה מקורי ונראה לי שהסיפור יכול להוליד מחזה נהדר. דמיינתי אותה חוזרת הביתה ומסבירה לכל הנשים במשפחתה מה קרה, לבקש מהן לשפוט אותה. ממש כמו במחזה "שניים עשר המושבעים", רק שהפעם המשפט הוא עם מניין נשים. זה הפך להיות הרעיון של המחזה "מניין נשים".

מתוך שיחה שערכה מרים יחיאל-וקט עם נעמי רגן בשנת 2002 לתכניית ההפקה הראשונה של המחזה בתיאטרון "הבימה", בעריכת רות טון-מנדלסון וריאיון שנערך עם רגן בשנת 2011, לקראת קריאה מבוויימת של המחזה בארצות הברית.

אדווה עדני, ליא הניג, טטיאנה קנליס-אולייר

מניין נשים: מבט עמוק לתוך הנפש הנשית

מחזות קלאסיים עולים, יורדים ושוב עולים במחזוריות מתמדת על במות התיאטראות בארץ ובעולם, אך מחזות שאינם משתייכים לרפרטואר הקלאסי ומועלים מחדש לאחר זמן, זקוקים להצדקה, ל"סיבה טובה". חשבתי על כך בעקבות הידיעה כי "מנין נשים", המחזה שכתבה נעמי רגן, עולה שוב על בימת "הבימה" עשרים שנה לאחר שזכה לחיבת הקהל ולהצלחה מרשימה.

סיפור המחזה מבוסס על מקרה אמיתי. גיבורתו, חנה קשמן, אם ל-12, בורחת מביתה במאה שערים לאחר שנים רבות של השתקה ודיכוי. כעבור שנתיים היא חוזרת לביתה בעיצומו של תהליך השבת עצמיותה האבודה, אלא שבמקום לזכות בתמיכתן של בנותיה, אחיותיה, חברותיה ושכנותיה היא מוצאת את עצמה מנודה ומנושלת מזכויותיה כאם וכאדם. למעשה, "נשים נגד נשים" הן תופעה סוציולוגית-פסיכולוגית מוכרת בכל חברה פטריארכלית המבוססת על עליונותו ושליטתו של הגבר. לאורך ההיסטוריה, ספגו הנשים את הערכים והחוקים הגבריים והפנימו אותם הפנים היטב. נשים אפריקניות, המלות ביד חזקה ילדות חסרות ישע, הן מקרה קיצוני להחריד של תרבות הציות, הכניעה והאינון העצמי הנשי.

חנה קשמן מסרבת להיוואש. היא קוראת לנשים להתכנס למניין, כדי להשמיע את סיפורה ולהוכיח את צדקתה. חשוב לומר: המושג "מניין נשים" טומן בחובו סתירה, או אוקסימורון, שכן על פי ההלכה, נשים אינן רשאיות להשתתף במניין - לא כל שכן ליצור מניין; זכות זאת שמורה לגברים בלבד, ויהיו בורים ועמי ארצות, חוטאים וכופרים בעיקר. חנה מאמינה באחיותיה הנשים, ומבלי שקראה את כתביה של קרול גיליגן, היא יודעת שהנשים ניחנות בתבונה, בחמלה, ובמוסר נשי השונה מן המוסר הגברי בהיותן נובע מן הרגש, מן האמת הפנימית, ולא רק מן החוק הפורמלי היבש, מן הדין הנוקב את ההר.

השביסים, הפאות הנוכריות, השמלות הצנועות, ולא פחות מכך השפה - עלולים להטעות. מפתה לצפות בנעשה על הבמה תוך רתיעה מתנשאת: רק שם זה קורה, בנבכי בני ברק ומאה שערים. לא אצלנו. אולם לא לכך התכוון התיאטרון. העלאתו המחודשת של המחזה מאותתת כי עדיין יש עבודה לעשות. כי החשבון עוד לא נגמר. אמת שאינה זקוקה להוכחה היא שהאיזון הנכון בין נשים לגברים, גם בפרטי החיים הטרויאליים והיומיומיים - במשפחה, בזוגיות, בעבודה ובתקשורת - רחוק מאוד מלבוא על תיקונו. והאם נוכל לנוח - גברים ונשים כאחד - כל עוד נשים נרצחות חדשות לבקרים?

"מניין נשים" הוא, אפוא, סיפור "קטן", פרטי, המצביע על הסיפור הגדול, הכללי. סופו של המחזה, הטרגי ונטול הפתרון, מוכיח שוב את עוצמתם של פערי הכוחות בין הנשים לגברים, שכמו אלוהים, הם סמויים מן העין לכל אורך המחזה, וכמעט נדמה שפערים אלה הם כוחות טבע שאין להכניעם.

ואף-על-פי-כן יצאתי מן המחזה רוויה באופטימיות ובתקווה. נעמי רגן, הסופרת והמחזאית הנהדרת, העבירה את גיבורותיה בכור המצרף של התפתחות הנפש הנשית. ההתפכחות, ההיפתחות אל מי שהייתה אחות עד לא מכבר ועתה "סטתה מן הדרך" ונעשתה זרה, מאירות באור יקרות את יכולת ההשתנות האנושית, את האומץ לגבור על התניות שראשיתן בילדות הקדומה ואת הכוח להביס אינדוקטרינציה הורית וחברתית אדירת כוח. התפעלותי מגבורתה הפנימית של כל אחת מגיבורות המחזה, גבורה שעשויה, אולי, לשנות לא רק את המציאות הנפשית היחידאית אלא גם את המציאות החברתית החיצונית. והרי כל שינוי בעולם מתחיל בנפש אמיצה אחת.

יהודית רותם

דבר הבמאית

בדרכי לפגוש את המחזאית נעמי רגן, רגע לפני תחילת החזרות על המחזה, ניקרה בראשי שאלה שלא נתנה לי מנוח והראשונה שהפניתי אליה. עשרים ושלוש שנים חלפו מאז שהמחזה נכתב ועשרים שנה מאז שעלה לראשונה בתיאטרון "הבימה", מה השתנה מאז והאם היית כותבת אותו היום, אחרת? תשובתה הפתיעה אותי והיוותה עבורי חותמת סופית לחשיבות הרבה שיש עדיין לסיפור, ולצורך להשמיע את קולן המושתק של נשים החיות תחת דיכוי ומשלמות מחיר כבד, בשל הפחד לחשוף את האמת ולהמיט קלון על המשפחה. הן מתחנכות לספוג כל התעללות פיזית ונפשית, להבליג, לשתוק ולשמור על המבנה המשפחתי השלם. אף אחת לא עוזבת את הקהילה אלא אם כן היא מוכנה לשלם את המחיר. המחיר שחנה, גיבורת המחזה משלמת על בריחתה מהבית לאחר מסכת ארוכת שנים של התעללות, הוא נידוי וניתוק מוחלט מילדיה אשר ניתן כנגדה, בפסק דין רבני. זה מחזה על מחיר ההסתרה ומחיר הגילוי. הוא זועק לשינוי תודעתי והתפקחות. שינוי שיכול וצריך להגיע מכוחן של הנשים לחבור אחת לשנייה, להילחם על הזכויות שלהן ולסרב לקבל את החטאים הנעשים בסביבתן. לעמוד באומץ ולהעז לשנות מתוך אמונה עמוקה וצדק.

"הרבה דברים מותר לנשים שאנחנו לא מרשות לעצמנו. מותר לנשים ללמוד, מותר להן לשפוט. דבורה הנביאה הייתה שופטת... רק נשים יכולות לפסוק בעניינן של נשים".
(עדינה, מתוך המחזה)

לילך סגל

שירן הוברמן, רינת מטטוב, עמית פרטוק, טטיאנה קנליס-אולייר, רבקה גור, אביב כרמי, רון מגידוש

אביב כרמי, ליא קניג

האם לרוע יש פנים?

כשפנו אלי לשחק את חנה קשמן במחזה "מניין נשים" מאת הסופרת נעמי רגן, רצו במוחי כבמטוס סילון אלפי מחשבות סותרות.. הראשונה היתה... אני לא נראית קורבן. ואז קפא הדם בעורקיי. איך נראה קורבן? כמה פעמים בחייך היית קורבן ולא נראית כזו.. אילו פנים יש לקורבן, לאנס? לרוצח נשמות? אין תשובה אחת ובעצם אין תשובה בכלל.

המחשבה השנייה הייתה האם אחד המחזות הישראליים הראשונים שפתחו בתער מדמם את פני החברה החרדית רלוונטי כעבור עשרים שנה? התשובה לא איחרה לבוא. אהבה רלוונטית? ואהבת אם לילדיה? וניכור הורי? וחברה על שלל פשעיה? חטאיה? וחמלה רלוונטית? ורוע ואטימות ואומץ רלוונטיים? תמיד ולעולם.

וכך צללתי אליה כשפני ילדיי תמיד לנגד עיניי בכל יום בחזרה ומחשבות שמעולם לא העזתי לחשוב ואפשרויות שעד היום אינני מעזה להתקדם איתן אפילו בדמיון פן ימיתו אותי. הסיפור של חנה קשמן, גם אם לעיתים נשמע מוגזם, הוא סיפור אמיתי של אישה אמיתית שאני מקווה שעד היום מסתובבת בינינו. והיינו כעשר נשים ספונות בחדר חזרות וידענו עליות ומורדות וימים של השגחה אלוהית וימים של גאולה דרך הביבים (כמו שנאמר).

אני מודה לכל הנשים שסובבות אותי בפלא הזה: ליא קניג, רבקה גור, טטיאנה קנליס-אולייה, ויקי כהן, רון מגדיש, רינת מטטוב, עמית פרטוק, שירן הוברמן, אדווה עדני, אביב ונטורה, אביב כרמי. מכולכן למדתי, בכולכן אני נעטפת בשמיכת תמיכה שכמוה לא ידעתי.

ואחרונה אך ראשונה בליבי, לאמיצת הלב, למענטשית האמיתית בכל המעמד הזה, להורה של כולנו, שבדיוק, ביושר נדיר, בהגינות, סבלנות וכישרון לא ויתרה לנו לרגע והשיטה אותנו אל מחוז חפצה, הבמאית לילך סגל.

בואו לראות ולשמוע איך חיים ומוות הם לפעמים לא בידיו של האדם אלא הסובבים לו, איך הם יכולים להמית אותו ולהחיותו. ועוד דבר, פקחו עיניי, הסכיתו לשמוע, כי כל המציל נפש אחת כאילו הציל עולם ומלואו.

מאיה מעוז

ויקי כהן, עמית פרטוק, מאיה מעוז, אביב כרמי

להיות אישה בחברה דתית פטריארכלית

ד"ר יניב גולדברג

אחד המאפיינים הבולטים ביותר בחברה החרדית הוא ההפרדה המגדרית. ההפרדה בין המינים כל כך מובחנת עד שניתן כמעט לזהות שתי חברות שונות: חברת גברים וחברת נשים, ולכל אחת מהן עולם שלם של תוכן, תרבות, כללי התנהגות ותפקיד שונה בקהילה. החברה החרדית נוהגת להסליל את האישה לתפקידיה המסורתיים החל מהגיל הרך. הפרקטיקות המרכזיות בהם משתמש החינוך החרדי על מנת לשמר את יחסי הכוח בתוך הקהילה נעוצות בערכים המרכיבים את עולמה של האישה החרדית ובהם: צניעות, אחריות לעבודת הבית, טיפוח הזוגיות ודאגה לצרכיו הפיזיים והרגשיים של הבעל, ובעיקר מתן האפשרות לבעל ללמוד תורה תוך שהיא הנושאת העיקרית בעול הפרנסה וגידול הילדים. לשם מימוש האידיאל, עליה לסייע בפרנסת הבית. בארץ ישראל בה נוצרה חברת לומדים, נוצר מצב שבו הגברים יושבים ולומדים תורה והנשים נושאות בעול הפרנסה.

האישה החרדית שהתחנכה על ברכי האידיאלים החרדיים, נפגשת בעבודתה עם קבוצות חברתיות שונות בעלות ערכים שונים, וניצבת מול מערכת מובנית של אידיאלים סותרים. מערכת ההנהגה הגברית נאלצת למצוא פתרונות שיאפשרו את יישוב הסתירה בין האידיאולוגיות. כבכל מצבי משבר אנו מוצאים שהמנהיגים הדתיים מנכסים לעצמם כוח, לעיתים על טבעי, על מנת להשליט מרות ולשמר את יחסי הכוח בקהילה. אחד הכלים היעילים הוא המושג 'דעת תורה', קרי החלטה הנובעת מהשראה שמימית עליה לא ניתן לערער. בכך משתיקה ההנהגה הפטריארכלית כל אפשרות לשינוי או ביקורת. כך מצליחה ההנהגה הגברית להדק את המגבלות על האישה החרדית, הנאבקת בין הרצון למימוש עצמי לבין לחץ חברתי מתוך הקהילה.

מטבע הדברים, גם בחברה החרדית ישנן נשים המאמצות לחלוטין את התפיסה הפטריארכלית ומיישמות אותו על הנשים במרחבן גם במחיר הפגיעה בהן או השתקת העוולות המתרחשות בסביבתן.

המחזה "מניין נשים" מעלה את הדילמה הזו כאשר פרומה, אמה של חנה, מצדיקה את האלימות שנקטה כלפי בתה במילים: "עשיתי לה מה שאמא שלי עשתה לי". אין מדובר בהצטדקות בבחינת 'זה מה שידעתי, כי לא לימדו אותי דבר אחר', מדובר ביסוד חשוב באידיאולוגיה החרדית והדתית: מסורת. האם פעלה בהתאם למסורת הקהילתית ואין לערער על כך. אין מקום לבחון במבט ביקורתי את המעשה. כל אפשרות לביקורת נדחית, גם במחיר הפגיעה בבתה. יחד עם זאת, ככל שחברה זו באה במגע רחב יותר עם החברה הכללית, ניתן לזהות שינוי. ואולי זהו המסר המשמעותי שעלינו לזכור אם אנו רוצים לחיות יחדיו במדינה אחת.

ד"ר גולדברג הוא מרצה בכיר במרכז האקדמי פרס ובאוניברסיטת בר אילן

להזמנת כרטיסים: 2690
www.b7t.co.il

התיאטרון הלאומי של ישראל

להזמנת כרטיסים: 03-6295555
www.habima.co.il